

УДК 316.77

О. П. Мокрогуз

Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського (Україна)

МЕДІАОСВІТА ЯК ФАКТОР СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються основні засади медіаосвіти, концептуальні підходи до визначення цього поняття, проаналізований стан запровадження медіаосвіти у сучасну систему освіти України, охарактеризовано значення медіаосвіти у контексті інноваційних змін у педагогіці, визначаються цілі медіаосвіти.

Media education as a factor of modern education

The article reviews the basic principles of mediaeducation, conceptual approaches to the definition of the term, analyzed the state of implementation of mediaeducation in the modern system of education in Ukraine, characterized importance of media education in the context of innovations in pedagogy, mediaeducation defined goals .

Слово «медіаосвіта» прийшло в радянську педагогіку в кінці 80-х років ХХ століття, після падіння «залізної завіси», що відгороджувала країну від решти світу з його різноманітними реаліями і новими віяннями, в тому числі в педагогіці. Медіаосвіта, як калька з англійського словосполучення media education, стало активно використовуватися. Але вживання цього терміну не можна назвати впорядкованим, так як в різних контекстах воно набуває різні значення, які часом суперечать один одному і не збігаються з визначенням, зафіксованим у словниках.

Тому, насамперед, необхідно визначитися з опорним поняттям, до якого зводиться медіаосвіта. У багатьох публікаціях наводяться визначення даного поняття. Узагальнюючи вже існуючі пропонуємо звести до наступних трьох:

- 1) педагогічна наука, що вивчає вплив засобів масової інформації на дітей та підлітків і розробляє теоретичні питання підготовки учнів до зустрічі зі світом ЗМІ;
- 2) практична спільна діяльність вчителя та учнів з підготовки дітей і підлітків до використання засобів масової інформації і до розуміння ролі медіа в культурі і сприйнятті світу;
- 3) освітня область, змістом якої є знання про роль засобів масової інформації в культурі і сприйнятті світу та вміння ефективної роботи з медійною інформацією.

Безумовно, в кожному конкретному випадку може відбуватися уточнення поняття, однак нам здається, що можливо зведення всіх трьох значень до одного. Ми б запропонували терміном «медіаосвіта» називати науково-освітню об-

ласть, предметом якої є засоби масової інформації та комунікації в педагогічному аспекті їх багатоманітних зв'язків зі світом, суспільством і людиною. У теоретичному відношенні ця область лежить на перетині педагогіки і комплексної науки про медіа, а в практичному – передбачає спільну діяльність навчальних закладів по підготовці населення до життя в медіасвіті.

Звернемося тепер до дефініцій, що стосуються сутнісних характеристик медіаосвіти як педагогічної діяльності. Для початку пошлемося на найчастіше цитоване визначення ЮНЕСКО, яке пропонує розуміти під медіаосвітою «навчання теорії і практичним умінням для оволодіння сучасними засобами масової комунікації, розглянутими як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії і практиці», і однозначно відрізнити його від такого педагогічного явища, яким є «використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких, як, наприклад, математика, фізика або географія».

Зрозуміло, що закріплення за терміном змісту, який передбачає тільки шкільний етап навчання є не зовсім правильним.

В якості синонімів «медіаосвіти» педагогами використовуються наступні: «медіакультура», «інформаційна культура» (часто в якості найменувань відповідного навчального предмета), «медіаграмотність» (іноді термін вживається у вузькому значенні – результат або мета процесу медіаосвіти).

Ми схиляємось до думки, що під терміном «медіаосвіта» варто розуміти всі цілеспрямовані та систематичні дії, призначені для задоволення освітніх потреб, породжуваних фактом існування масмедіа. Інакше кажучи, це організований і стійкий процес комунікації, що породжує навчання як виробництву масмедіа, так і користування ними. Хотілося б підкреслити: таке визначення припускає розгляд даного виду освіти як підсистеми загальної та професійної освіти. На наш погляд, цей підхід поставлене на порядок денний самим настанням епохи інформаційного суспільства, в якому проблеми функціонування медіа остаточно вийшли за галузеві рамки, а значить набули глобального характеру питання відтворення їх (медіа) інтелектуального потенціалу.

У цьому контексті система післядипломної педагогічної освіти є дієвим майданчиком ознайомлення вчителів з основами медіаосвіти викладеними у програмі «Медіаосвіта (медіаграмотність)» (для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників), ухваленої секцією післядипломної педагогічної освіти Науково-методичної комісії галузі знань «Педагогічна освіта» Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України в 2011 році [4].

Безумовно, процеси сприйняття і створення медіапродукції діалектично пов'язані між собою. Тільки в нашому випадку ми маємо справу з необхідністю

формування навичок, без яких людині в сучасному світі просто неможливо існувати. Напрошуються паралелі з такими видами сучасної освіти, як економічна і правова, основи яких в інтересах кожної особистості й усього суспільства закладаються в школі і містяться в програмах всіх освітніх установ вищого рівня.

Перед організаторами навчального процесу, що вирішили ввести такий курс в реальну практику навчальних закладів, може виникнути питання: яке місце відвести йому в сучасній класифікації дисциплін? До якого блоку його «приписати»? Власне кажучи, це питання, що виходить за рамки нашої статті, впирається в непросту проблему структурування сучасного змісту вітчизняної освіти. Таке складне і комплексне явище, як медіаосвіта, медіакультура, виявляє умовність і схематизм принципу, закладеного в основу цього структурування.

Розвиток медіаосвіти активно підтримується міжнародними організаціями. Так, Рада Європи ще в 1989 році прийняла резолюцію, в якій виразно висловилася за те, щоб медіаосвіта починалася як можна раніше і тривала всі шкільні роки в якості обов'язкового для вивчення предмету [5].

ЮНЕСКО рекомендує медіосвіту до впровадження в національні навчальні плани всіх держав, у систему додаткової, неформальної та «довічної» освіти, перш за все тому, що розглядає її як частину основних прав громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження, на отримання інформації і як інструмент підтримки демократії [7].

З середини 2000-х років на перший план виступає медіаосвіченість вчителів, як принципово важлива професійна якість у суспільстві інфокомунікаційних технологій. У Резолюції Європарламенту «настійно рекомендується включити медіаграмотність як дев'яту базову компетенцію в європейську програму освіти протягом всього життя, представлену в Рекомендації 2006/962/ЕС». Оскільки медіаосвіта може здійснюватися, в першу чергу, медіаосвіченими вчителями, що одержали відповідну підготовку в даній галузі, в Резолюції рекомендується Єврокомісії включити в програму підготовки педагогічних кадрів обов'язкові модулі з медіаосвіти для всіх ступенів шкільної освіти, щоб сприяти інтенсивнішому впровадженню цього предмету; ... познайомити вчителів всіх спеціальностей і у всіх типах шкіл з використанням аудіовізуальних засобів навчання і з проблемами, що стосуються медіаосвіти» [1, с. 512].

У Резолюції Європарламенту від 16 грудня 2008 року з медіаграмотності в світі цифрових технологій (2008/2129(INI)) наголошується, що «межі між всіма видами медіа (аудіовізуальними і друкарськими, традиційними і цифровими) стираються, і різні форми медіа зближуються в технічному і змістовому

плані; нові засоби масової комунікації проникають у всі сфери людського життя завдяки інноваційним технологіям; ці нові медіа стимулюють громадян бути активнішими медіакористувачами. Створюючи власний медіаконтент і зразки медійної продукції, користувачі глибше розуміють принципи і цінність професійно створених медіатекстів... мета навчання медіаосвіченості – допомогти людям в практичному і творчому використанні медіа та їх змісту, навчити їх критично аналізувати продукцію медіа, розуміти характер роботи індустрії медіа, а також самостійно створювати власний медіаконтент» [1, с. 513].

Можна сказати, що «переможний хід» медіаосвіти по планеті забезпечено потужною підтримкою міжнародних освітніх організацій та активною політикою західних держав в освітній сфері.

В історичному аспекті медіаосвітня тематика у сучасному варіанті (і під сучасною назвою) стає актуальною, коли країни переживають «інформаційний вибух» (60–70-ті роки ХХ століття), пов'язаний насамперед з розвитком телебачення і ставить на порядок денний питання захисту молоді від неконтрольованого споживання величезних обсягів інформації. На цьому етапі в медіаосвіті проявляються «захисна» ідеологія і культурологічний ухил, адже від «агресії» блакитного екрану страждали не тільки молоді душі і серця, але і високе мистецтво кіно. У подальшому розвитку культурологічний підхід збагачувався соціальними, соціально-психологічними, політологічними аспектами, спирався на розвиток теорії масової інформації та комунікації, а провідним концептуальним підходом стає теорія «критичного мислення».

Наступний етап розвитку медіаосвіти почався в 80–90-х роках у зв'язку з лавиноподібним розвитком Інтернету і мобільної телефонії як нових каналів масових комунікацій, і триває він до цього дня. Демократизм і зручність цих засобів комунікації, труднощі контролю за ними з боку державних та інших фіскальних органів забезпечили їх масовість і популярність, дозволили їм зайняти таке місце в сучасному суспільстві, яке змушує пов'язувати з їх подальшим розвитком загальний прогрес соціального та економічного життя людства. У зв'язку з цим на порядок денний поставлено питання «інтернетизації» і «медіатизації» освіти, його змістовної і технологічної модернізації.

Загальний перелом у настрої медіапедагогів вдало висловив Л. Мастерман, консультант ЮНЕСКО та Ради Європи з проблем медіаосвіти, на думку якого, «освіту в цій галузі має бути спрямована на розвиток в учнів розуміння особливостей функціонування засобів масової інформації, використання ними виразних засобів, механізму створення «реальності» та її усвідомлення аудиторією» [3].

Як відомо, ще в 80-х роках ХХ століття у загальноосвітніх школах (слідом за окремими установами професійної освіти) був введений курс інфор-

матики і основ обчислювальної техніки, який поклав початок вивченню та використанню в освіті персональних комп'ютерів. Тому буде доречно звернутися до питання про співвідношення понять «медіаосвіта» і «інформатизація освіти».

Важко ігнорувати той факт, що цілі медіаосвіти та інформатизації освіти багато в чому переграють. Однак і різницю помітити неважко: інформатизація освіти має на увазі в першу чергу технологічний аспект модернізації освіти, тоді як в медіаосвіті переважає змістовний. Один із наріжних каменів медіаосвіти – формування адекватних ціннісних орієнтацій населення (наприклад, щодо громадянської проблематики); воно є дієвим інструментом як навчання, так і виховання, вироблення світоглядних і поведінкових установок. Засоби інформатики та інформатизованих систем теж можна (і необхідно) змусити служити виховним цілям, проте сам процес інформатизації не вирішує ціннісних завдань, залишаючись технологічним засобом вдосконалення передачі актуальної навчальної інформації.

Згідно з Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні метою медіаосвіти є формування медіакультури особистості в середовищі значущих для неї спільнот (малих груп, родин, навчальних і виробничих колективів, місцевих громад тощо). Її головними завданнями є сприяння формуванню: медіаімунітету особистості, який робить її здатною протистояти агресивному медіасередовищу, забезпечує психологічне благополуччя при споживанні медіапродукції, що передбачає медіаобізнаність, уміння обирати потрібну інформацію, оминати інформаційне «сміття», захищатися від потенційно шкідливої інформації з урахуванням прямих і прихованих впливів; рефлексії та критичного мислення як психологічних механізмів медіаграмотності, які забезпечують свідоме споживання медіапродукції на основі ефективного орієнтування в медіапросторі та осмислення власних медіапотреб, адекватного та різнобічного оцінювання змісту і форми інформації, її повноцінного і критичного тлумачення з урахуванням особливостей сприймання мови різних медіа; здатності до медіатворчості для компетентного і здорового самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, покращення якості міжособової комунікації та приязності соціального середовища, мережі стосунків і якості життя в значущих для особистості спільнотах; спеціалізованих аспектів медіакультури: візуальної медіакультури (сприймання кіно, телебачення), музичної медіакультури, розвинених естетичних смаків щодо форм мистецтва, опосередкованих масмедіа, та сучасних напрямів медіаарту тощо [2].

Таким чином постає найважливіше питання – цілі медіаосвіти. Їх формувань так само багато, як самих визначень медіаосвіти, і це природно, адже тематика цілепокладання присутня у визначенні поняття будь-якої діяльності.

До числа базових цілей медіаосвіти, на нашу думку, мають входити:

- розвиток комунікативних здібностей учнів; формування критичного мислення;
- навчання сприйманню інформації, перекодуванню візуального образу у вербальну знакову систему;
- оцінювання якості інформації, вироблення вмінь вибирати при «споживанні» інформації з мас-медіа;
- підвищення загальнокультурного рівня особистості.

Оскільки сучасна медіаосвіта тісно пов'язана з інформатизацією навчального процесу, безумовно, методологічні та методичні проблеми їх упровадження мають вирішуватися комплексно. При всіх перевагах інформаційно-комунікаційних технологій існує небезпека виникнення «псевдоінформаційної» технології навчання, коли робота з мультимедіа в межах різних дисциплін стає самоціллю, а не засобом досягнення навчальної мети.

Таким чином, не дивлячись на існуючі різні підходи в розумінні медіаосвіти, більшість авторів дотримується парадигми навчання людини критичному мисленню та автономії від медіа і погоджуються, що медіаосвіта, інтегрована в шкільні дисципліни, покликана виконувати унікальну функцію підготовки школярів до життя в інформаційному просторі шляхом посилення медіаосвітнього аспекту при вивченні різних навчальних дисциплін. У процесі навчання в учнів, на нашу думку, мають бути сформовані наступні вміння:

- 1) орієнтуватися в сучасному медіапросторі, розуміти основні принципи функціонування різних видів засобів масової інформації;
- 2) розрізняти інформацію за рівнем впливу на особистість, аналізувати й оцінювати медіаповідомлення;
- 3) розшифровувати та використовувати закодовану в медіаповідомленнях інформацію;
- 4) знати правила культури спілкування в інформаційному суспільстві та методи захисту від можливих негативних впливів у процесі масової комунікації;
- 5) розрізняти та застосовувати методи організації професійної діяльності з використанням технології мультимедіа; збирати, обробляти, зберігати та передавати інформацію з урахуванням пріоритетів професійної діяльності;
- 6) самостійно створювати медіаповідомлення в галузі професійної діяльності.

Головним завданням запровадження медіаосвіти стає знаходження інноваційних педагогічних прийомів, що сприятимуть формуванню знань про медіа і практичних навичок по роботі з ними.

Список основных джерел

1. Волошина, А.К. Формування медіакомпетентності викладача засобами аудіовізуальних технологій / А. К. Волошина, К. О. Волошина // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2010. – Вип. XXIII, Ч. 1. – С. 510–517.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm. – Дата доступу: 22.03.2015.
3. Мастерман, Л. Обучение языку средств массовой информации / Л. Мастерман // Специалист. – 1993. – № 4. – С. 23.
4. Навчальна програма «Медіаосвіта (медіаграмотність)» (для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників). – Київ, 2011. – 96 с.
5. Новикова, А. А. Медиаобразование в США: проблемы и тенденции / А. А. Новикова // Педагогика. – 2000. – № 3. – С. 68.

УДК 378.225

И. В. Морозов

Белорусский государственный университет культуры и искусств

ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКАЯ ПАРАДИГМА ОБРАЗОВАНИЯ

Современное состояние образования не соответствует реалиям информационного общества и требует кардинальной реорганизации. Это можно представить как смену образовательных парадигм. Предлагается как наиболее адекватная социокультурной динамике герменевтическая парадигма.

Hermeneutical paradigm of education

The current state of education does not meet the realities of the information society and requires a radical reorganization. This can be represented as a change of educational paradigms. It is proposed the hermeneutic paradigm as the most adequate to socio-cultural dynamics.

Общемировой кризис образования, который констатируют многие авторитетные специалисты, имеет особую специфику. Она заключается в том, что сами критерии качества образования устарели. Если раньше доставало хоть как-то оценить эффективность образования с точки зрения позитивно понимаемой экономической отдачи от него, то сегодня образовательная беспомощность признается в связи с невозможностью противостоять глобализационным проблемам, органично вписаться в до сих пор не ясный, сверхдинамичный и непредсказуемый феномен информационного общества.